

BONY SCHAFFGOTSCHÓW Z SOBIESZOWA

Pierwsza Wojna Światowa i lata tuż po niej to okres największej w historii emisji pieniądza zastępczego, metalowego i papierowego. Przyczyną był początkowo brak drobnych monet, które zostały wychwycone z obiegu przez ludność po zawieszeniu wymiany pieniędzy papierowych na złoto. Potem na brak wystarczającej liczby pieniędzy państwowych nałożyła się inflacja, która szczególnie duże rozmiary przybrała na ziemiach należących przed wybuchem wojny do Cesarstwa Niemieckiego. Okres inflacji w Niemczech najbardziej obfituje w wydania papierowych pieniędzy zastępczych, samych emitentów Arnold Keller notuje blisko 6000! Duża część bonów inflacyjnych była drukowana naprędce, w bardzo uproszczonej grafice, często tylko jednostronnie (dotyczy to zresztą również banknotów państwowych z tego okresu).

Na tle inflacyjnej szarzyzny wyróżniają się bony emitowane w Sobieszowie (Hermsdorf am Kynast), przez Urząd Dworski (Kameralamt) dóbr hrabiego Schaffgotscha. Bony te są nie tylko interesujące pod względem graficznym, ale stanowią też świadectwo historyczne, potwierdzające ówczesną pozycję jednego z najbardziej znamienitych rodów szlachty śląskiej. Za założyciela rodu uważany jest rycerz Gotsch (Gotsche) Schaff, który około 1360 roku władał Sobieszowem i Piechowicami. Jego syn, Gotsche II otrzymał w dzierżawę zamek Gryf (Greiffenstein), a następnie wszedł również w posiadanie zamku Chojnik (Kynast). Potem w posiadaniu Schaffgotschów były także, Żmigród, Kopice, Cieplice, Chudów, a także duża część śląskiej strony Karkonoszy. Jeden z nich został księciem biskupem wrocławskim, inny pełnił różne funkcje w księstwie Salzburga. Poprzez małżeństwa z księżniczkami piastowskimi, Schaffgotschowie byli spokrewnieni z licznymi dynastiami europejskimi, m.in. Anhaltów, Hohenzollernów i Wettynów. Po śmierci księżniczki Karoliny, ostatniej z rodu Piastów, hrabia Jan Antoni Schaffgotsch, wnuk piastowskiej księżniczki Barbary Agnieszki, w 1708 roku otrzymał od Cesarza zgodę na połączeniu herbów Piastów i Schaffgotschów. W roku 1825 hrabia Leopold Gottard uzyskał dla swych dóbr status wolnego państwa stanowego, przez co zrównał się stanem z książętami śląskimi.

Zarówno historia rodu, jak i należących do niego ziem, znalazła się na bonach wydanych przez Kameralamt. Pierwsza seria bonów zarządu dóbr hrabiowskich została wydana w Sobieszowie, 18 sierpnia 1923 roku (Keller 2335a). Obejmowała nominały 500 tysięcy oraz 1 milion i 5 milionów marek. Na awersach bonów znajduje się następująca klauzula (w tłumaczeniu na język polski): „Za wykup niniejszego bonu w markach niemieckich ręczy Fryderyk Hrabia Schaffgotsch z Cieplic, całym swoim majątkiem ziemskim i pozostałym. Gwarancje są zabezpieczone w Banku Rzeszy. Wykup w cenie nominalnej nastąpi do 15 października 1923 roku, we wszystkich bankach w Jeleniej Górze oraz w Urzędzie Dworskim w Sobieszowie. Jeżeli termin wykupu zostałyby przedłużony, zostanie to podane do wiadomości”.

Poza ozdobami graficznymi i nominałem, na awersie każdego bonu umieszczono też duży herb Schaffgotschów. Na rewersie bony 500.000 marek pokazano panoramę Karkonoszy, na 1 milionie ruiny zamku Chojnik, natomiast na 5 milionach szczyt Śnieżki (Schneekoppe) z ówczesnymi zabudowaniami.

Drugie wydanie bonów hrabiego Schaffgotscha nosi datę 24. października 1923 (Keller 2335b). Były to prowizoryczne przedruki w kolorze czerwonym na bonach pierwszej emisji. Ważność przedrukowanych bonów upływała 31. grudnia 1923. Nowy nominał 10 miliardów marek znalazł się na 500.000, milion przedrukowano na 50 miliardów, za pięć milionów na 100 miliardów marek. To pokazuje, jak szybko traciła na wartości ówczesna marka.

Trzecia i ostatnia emisja ukazała się 5. listopada (20 miliardów marek, Keller 2335c) oraz 6. listopada 1923 (50 i 100 miliardów, Keller 2335d). Również i te bony były ważne do 31. grudnia 1923 roku. Na awersach widzimy ozdobny herb Schaffgotschów, podtrzymywany przez dwa gryfy, i zwieńczony trzema hełmami rycerskimi. Na rewersie 20 miliardów przedstawiono panoramę Sobieszowa, z pałacem na pierwszym planie, Górą

Chojnik i Karkonoszami w tle. Na odwrocie 50 miliardów zobaczymy pałac w Cieplicach, zaś na tarczach herbowych po lewej i prawej stronie ruiny zamków Chojnik i Gryf. Najbardziej interesujący jest rewers bonu na 100 miliardów marek. Pośrodku umieszczono grafikę przedstawiającą zamek Chojnik przed zniszczeniem (przez uderzenie pioruna i pożar w 1675 roku). Po lewej w ozdobnym kartuszu stoi postać rycerza (najprawdopodobniej jest to Gotsche Schaff), po prawej zaś karkonoski Duch Gór Liczyrzepa (Rübezahl).

postać rycerza (najprawdopodobniej jest to Gotsche Schaff), po prawej zaś karkonoski Duch Gór Liczyrzepa (Rübezahl).

Uwaga: w roku 1923 emitowano też bony w miejscowości Hermsdorf in Schlesien (emitent: Steinkohlen-Bergwerks-Verein Glückauf). Przez niektórych autorów (np. Hans Meyer) są one również przypisane do Sobieszowa, podczas gdy w rzeczywistości wydano je w Sobiecinie (także Nieder-Hermsdorf), obecnie dzielnicy Wałbrzycha. To samo dotyczy bonów z roku 1914 wydanych w Hermsdorf, Bez. Breslau przez Steinkohlenwerk Vereinigte Glückhilm-Friedenshoffung.